

Laudáció Széchenyi Ágnes Toldy Ferenc-díjához

2007-ben ismertem meg Széchenyi Ágnest. Akkor még nem tudtam... Akkor még sok mindent nem tudtam. Nem sokkal Ági Irodalomtudományi Intézetbe érkezése előtt kerültem én is a nagynevű intézménybe, segédmunkatársként. Ő ekkor már komoly életművet tudhatott maga mögött: több könyv és forráskiadvány szerzője vagy szerkesztője volt, és irodalomtörténeti tevékenysége azóta is azon az íven mozog, amelyet legkorábbi publikációi is jeleztek. Az MTMT tanúsága szerint első írása, Vezér Erzsébet *Lesznai Anna*-könyvéről írt bírálata a *Kritikában* jelent meg 1979-ben. Ha a Széchenyi-életmű időkereteit szeretnénk meghatározni, akkor a hosszú 20. századot jelölhetjük meg, egyik irányban kiterjesztve a kiegyezésig, a másikban napjainkig. Amellett, hogy Ági a balatonfüredi Salvatore Quasimodo költőverseny egyik zsűritagja, legutóbbi publikációjának témája – hogy kezdet és (az aktuális) vég mindjárt a laudáció elején is egymást érje – a kortárs költő, Szálinger Balázs egyik műve.

Ha megnézzük Széchenyi Ágnes főbb kutatási területeit, kedves témáit, akkor ugyancsak azt látjuk, hogy az elvi és irodalmi ellentétek nemcsak egymást, hanem őt magát is vonzzák. Életművének meghatározó része a két világháború közötti népi irodalom forrásainak kiadása és történetének feldolgozása. Ez mindenekelőtt a *Válasz* folyóirat 1934 és 1938 közötti időszakának vizsgálatát jelenti. A népi irodalom meghatározó orgánusaként számon tartott folyóirat fél évtizedes történetéből válogató gyűjteményt, melyet a Magvető Kiadó jelentett meg 1986-ban, bő tíz évvel később a lap történetét irodalomtörténeti szemmel feldolgozó „*Sznobok és parasztok*” című könyv követte, melynek alcíme is beszédes: *Elvek, frontok, nemzedékek*. A két világháború közötti népi irodalom története aligha tárgyalható, az úgynevezett népi–urbánus vita nélkül, a harmincas évek ideológiai alapon induló és kibomló polémiája mind a mai napig hatással van a magyar értelmiség történetére. Széchenyi Ágnes nemcsak a népieket veszi górcső alá, hanem a másik oldalt is, az urbánusokat. Amellett tehát, hogy a Sárközi Márta-életrajzot szerkesztette (2004), sajtó alá rendezte Fejtő Ferenc ifjúkori írásait (1993), és másokkal együtt szerkesztette a *Szép Szó* című irodalmi és társadalomtudományi lap alapító szerkesztőjének 90. születésnapjára összeállított kötetet (1999).

Széchenyi Ágnest sohasem a teória érdekelte, nem átvett elméletek Prokrusztész-ágyába húzza bele az általa vizsgált irodalmi, sajtó- és művelődéstörténeti korpuszt. Ha szépirodalmi szövegekkel foglalkozik, érdeklődésének középpontjában nemcsak a mű, hanem az annak

keletkezését és befogadását meghatározó társadalmi, politikai és gazdasági környezet is áll, és mindenekelőtt maga az ember, az alkotóművész, a mecénás, a kutúrpolitikus; az ember a történelemben. A fentebb már említett Sárközi Márta és Fejtő Ferenc mellett Kornfeld Móric és Szegi Pál írásait adta közre, és – erről mindjárt részletesebben – Schöpflin Aladár műveit adta ki, és kritikusai életpályáját nagymonográfia keretében dolgozta fel. Emellett átalakulása óta az Irodalomtudományi Intézetben működő Babits Mihály verseinek kritikai kiadását készítő kutatócsoportnak is tagja.

Ez az alapvető kutatói orientáció és attitűd jellemezte Széchenyi Ágnes munkáit akkor is, amikor illett valamilyen elméleti iskolához igazodni, és a hasonló megközelítések igen hamar a pozitivizmus gyanújába keverték az irodalomtudóst. Ma viszont a nyelvi megelőzöttség tudata mellett épp annyira érvényes arról a társadalmi-gazdasági közegről is beszélni, amely lehetővé teszi és számos módon befolyásolja az irodalmi alkotások születését. A honi irodalomtudomány tehát végül utolérte Széchenyi Ágnest, az ő korábbi évtizedekben a sajtótörténet és az irodalmi mecénatúra témaköreiben publikált munkái változatlanul fontos hivatkozási alapok.

A „*Sznobok és parasztok*” fűlszövegében olvashatjuk: „Széchenyi Ágnes sohasem csábult az aktualizálás veszélyes manírjába: ítéletei csak tények alapján íródnak le, és elsősorban a kapcsolatokra, gondolati rokonszenvek történeti dinamikájára kíváncsi.” Ez a tudós attitűd az évek során mit sem változott, akkor sem, ha maguk a változó idők néha mintha direkt ki akarnák provokálni az aktualizálást. Széchenyi Ágnes tényekre alapozott gondolkodásmódja és munkamódszere szempontjából tanulságos az is, hogy a 2010-es évek végén a korábbiakhoz képest egészen más tematikájú forráskiadással lépett a szakma elé, ezúttal Schöpflin Aladár *Vasárnapi Újságban* megjelent cikkeit adta közre. A csaknem ezeroldalas forráskiadást Schöpflin *Vasárnapi Újságban* névvel, név nélkül vagy álnéven publikált írásainak bibliográfiája és egy 125 oldalas kísérőtanulmány követi. Alapvető és hatalmas filológusi munka. A tanulmány címe („*Támpontjai egy majdani összefoglalásnak*”) már előre jelzi az életmű következő és a pálya szempontjából meghatározó munkáját is, hiszen négy évvel később megjelent a Schöpflin Aladár életét és kritikusai pályáját bemutató nagymonográfiája, amelyért Ágnes az MTA nagydoktori fokozatát is megkapta.

Az a párosítás, mely már az első monografikus mű születését is meghatározta (forráskiadás és értelmezés) tehát pontosan jelzi azt a tényszerűségre törekvést, amely Széchenyi Ágnes tudós magatartását jellemzi. Ugyanakkor – mi, akik munkatársaiként ismerjük őt, pontosan tudjuk – az egész munka szellemiségét és dinamikáját meghatározó lelkesültség is mindig jellemzi Ágnes munkamódszerét. Anélkül, hogy egy pillanatra is

elveszítené az objektivitás tudományos fókuszát, teljes személyiségével azonosulni is képes kutatása aktuális tárgyával. A Scöpflin-monográfia recenzense, Tverdota György állapította meg: Schöpflin „[p]ortrékat rajzolt [...] s a portrék mögé tablókat festett. Arcképei szociológiai és lélektani jellemzések voltak alkotó emberekről, amiket az őt alkalmazó kiadó, illetve az őt foglalkoztató szerkesztőségek feladatként jelöltek ki számára, vagy ő maga szemelt ki a maga jószántából vizsgálatra. Emberek és műveik viszonyát elemezte pályakövetőként, pályájuk alakulásának újabb és újabb lépéseit számításba véve. Az egyén köré felrajzolta a folyton változó társadalmi, intézményi hátteret. Széchenyi Ágnes sem fél az életút és a kritikus pályára rekonstruálásától. Nagyban, egy monográfia terjedelmében megismétli a schöpflini mintát úgy, hogy az alakrajz és társadalmi tabló középpontjába a mintaadó kritikust állítja. Egy hosszmetsetet követ végig Schöpflin születésétől haláláig, amely a történelem és a kultúrtörténet belső cezúrái szerint korszakokra tagolódik, s erre fűzi föl a kritikus elképesztő szorgalommal megalkotott hatalmas életműve darabjait.” Tverdota megállapításából az is nyilvánvalóvá válik, hogy Ágnes nem véletlenül talált rá Schöpflinre, valamifajta „gondolkodói alkati” rokonság is predesztinálta őt a nagymonográfia megírására.

Széchenyi Ágnes tehát irodalomtörténészként is kifejezetten az ember érdekli, éppen ezért ennek a laudációnak a végén nem lehet nem megemlíteni Ági rendkívül közvetlen és kedves személyiségét is, mely még az éppen bírságot készülő, gépkarabéllyal az oldalán cseppet sem vicces ukrán rendőr szívét is képes volt meglágyítani egy igen kritikus pillanatban Beregszász és Munkács között félúton. Ugyanakkor ez a díj az irodalomtörténészi munkát jutalmazza, amely alapján Széchenyi Ágnes vitathatatlanul kiérdemelte a Magyar Irodalomtörténeti Társaság kutatóknak járó Toldy Ferenc-díját. Megtiszteltetés számomra, hogy laudálhattam őt ebből az alkalomból, és elsőként gratulálhatok a díjhoz.

Szénási Zoltán